

УДК: 657.633

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Погорелов Ю.С., доктор економічних наук, доцент,
Миронова Ю.Ю., кандидат економічних наук, Мазурьонук В.В.,
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка

Вступ. Внутрішньогосподарський контроль у ринкових умовах є одним із найважливіших елементів управління і забезпечує інформацією всі рівні керівництва. Правильна його організація на промислових підприємствах, у першу чергу, впливає на їх розвиток та на розвиток країни в цілому. Це пов'язано з тим, що внутрішньогосподарський контроль є своєрідним «фільтром», який проявляється через зворотній зв'язок, і забезпечує можливість прийняття ефективних рішень.

Проблеми, що виникають у процесі господарської діяльності, є досить різноманітними, однак усі вони зумовлені недостатньо ефективною організацією процесу управління на підприємстві, спрямованого на швидке реагування змін зовнішнього середовища, пошук нових методів управління і їх інформаційного забезпечення. За таких умов успішно розвиваються тільки ті підприємства, для яких функція контролю стала реальним інструментом управління.

Внутрішньогосподарський контроль є надзвичайно важливим елементом механізму в процесі управління виробничого-господарською діяльністю промислових підприємств, оскільки він дозволяє контролювати виконання господарських планів і завдань, а також раціональність використовуваних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. У зв'язку з цим, актуальності набуває питання впровадження на підприємствах промислового комплексу ефективної та злагодженої організації

внутрішньогосподарського контролю з чіткою постановкою завдань, які будуть задовольняти інформаційні потреби управлінців.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. У науковій літературі достатньо уваги приділено тематиці внутрішньогосподарського контролю на підприємстві. Питання щодо його організації висвітлювались у працях вчених-науковців, таких як: Ф.Ф. Бутинець [1], Г.В. Булкот [2], Є.В. Калюга [3], М.М. Коцупатрий [4], В.Ф. Максимова [5].

В.М. Мурашко [6], М.В. Мельник [7], В.П. Пантелєєв [8], О.С. Пилипенко [9], Л.О. Сухарева [10] у своїх працях розглядають різні підходи до формування принципів і процедур внутрішньогосподарського контролю. Проте, методика організації внутрішнього контролю на рівні системи управління господарською діяльністю підприємства залишається у дискусійній площині.

Постановка завдання. Дослідження організації внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах, визначення основних підходів та розробка етапів його організації для застосування промисловими підприємствами, які прагнуть удосконалити свою діяльність.

Основний матеріал і результати дослідження. Перш ніж розглядати організацію внутрішньогосподарського контролю в цілому, необхідно визначити його місце і роль в управлінні підприємством.

У ході даного дослідження встановлено, що на сьогодні існують розбіжності серед думок науковців і практиків щодо трактування сутності поняття «внутрішньогосподарський контроль».

Так, Ф.Ф. Бутинець зазначає, що внутрішньогосподарський контроль являє собою перевірку відповідності діяльності підприємства поставленим завданням [1]. Є.В. Калюга розкриває сутність даного поняття як систему безупинного спостереження за ефективністю використання активів і зобов'язань підприємства, законністю і доцільністю господарських

операцій, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей. Внутрішньогосподарський контроль є складовою частиною ринкового механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих рішень, найважливішою функцією управління економікою [3].

Б.Ф. Усач вважає, що внутрішньогосподарський контроль – контроль, що здійснюється власниками, бухгалтерськими, фінансовими та іншими функціональними службами підприємств [11]. М.М. Коцупатрий вивчає внутрішньогосподарський контроль як контроль з боку господарства за діяльністю своїх підрозділів. При цьому перевіряється вся господарська діяльність або її окремі сторони [4].

Проаналізувавши погляди вчених на економічну категорію «внутрішньогосподарський контроль», можна зробити висновок про те, що відмінність їх думки у трактуванні цього терміну пояснюється дослідженням різних виробничих циклів господарюючих суб'єктів.

Отже, внутрішньогосподарський контроль – це система заходів, здійснюваних всередині підприємства без участі сторонніх суб'єктів та спрямованих на підвищення ефективності діяльності, що досягається шляхом попередження та виявлення фактів відхилень, порушень, зловживань, нераціонального або економічно неефективного використання активів, установлення їх причин і розробки механізму щодо усунення чи виправлення відхилень. Він являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна господарського суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей.

Такий важіль управління, як внутрішній контроль на підприємстві, добре відомий уже давно, проте керівництво фірм, як правило, не використовує його можливості й не приділяє належної уваги його якості та застосуванню для прийняття управлінських рішень. Правильність організації внутрішньогосподарського контролю – це один з

найголовніших чинників, який допомагає мобілізувати обмежені ресурси підприємства для отримання максимального прибутку.

Організація внутрішньогосподарського контролю повинна бути цілісною єдиною системою взаємопов'язаних способів, прийомів і методів, які охоплюють увесь комплекс контрольних процедур, починаючи з формування інформаційної бази, проведення контрольних дій та закінчуючи узагальненням результатів контролю. На промислових підприємствах вона залежить від правової форми, видів і масштабів діяльності, складності організаційної структури підприємства, наявності достатніх фінансових ресурсів, доцільності охоплення контролем різних аспектів діяльності і відношення керівництва до контролю.

На думку Н.Г. Виговської [12], при організації внутрішньогосподарського контролю та створення на підприємствах окремої самостійної служби необхідно орієнтуватися на середні та великі підприємства. На невеликих підприємствах має місце функціонування контролю за допомогою інтегрованої системи обліку, при цьому створення спеціальної служби й контролера не передбачаються, а його функції може виконувати головний бухгалтер або спеціально уповноважений працівник підприємства.

Питання організації внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах є основною і найбільш гострою проблемою в їх діяльності, оскільки в сучасних умовах внутрішній контроль набуває дедалі більшого значення, адже виступає засобом поліпшення показників діяльності підприємств, їх подальшого розвитку та удосконалення, але власники організацій, не розуміючи сутності, мети і завдань внутрішнього контролю, не приділяють належної уваги побудові ефективної системи його здійснення.

З метою забезпечення достатньої впевненості керівництва у досягненні належного рівня економії, ефективності і результативності

діяльності; достовірності фінансової, статистичної і управлінської звітності, рекомендовано на промислових виробничих підприємствах створювати спеціальний незалежний підрозділ – службу внутрішнього контролю. Основною метою створення даної служби є перевірка ефективності роботи організації та контролю за її діяльністю. Доцільно зазначити, що основною умовою її створення та успішного функціонування має бути повна незалежність від інших підрозділів, що досягається шляхом прямого підпорядкування цієї служби керівнику підприємства. Це дасть керівництву змогу ефективно контролювати окремі підрозділи, виявляти резерви виробництва і найбільш перспективні напрямки розвитку, а також давати рекомендації фінансовим, економічним та бухгалтерським відділам стосовно поліпшення результатів їх роботи.

За результатами дослідження встановлено чинники, які рекомендовано враховувати при організації служби внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах:

- виконання контрольних функцій необхідно доручати особам, які мають достатній досвід роботи у питаннях контролю, щоб вони на високому професійному рівні оцінили причини можливих відхилень, передбачили їх наслідки та внесли доцільні пропозиції з усунення виявлених недоліків та помилок;

- працівники, керівники, які здійснюють контроль, не повинні бути пов'язані єдиними матеріальними інтересами з підконтрольними підрозділами, задля забезпечення принциповості та об'єктивності;

- визначення числа функцій і чисельності відділу, якісна перебудова його роботи повинна виходити з концепції внутрішньогосподарського контролю, що визначається для кожного підприємства його цілями і завданнями;

– розробка та впровадження удосконалених способів, прийомів і методів контролю, найбільш адаптованих до завдань контрольної перевірки;

– при здійсненні господарської діяльності на підприємстві, процесу планування, при реалізації планів обов’язково повинен бути присутній самоконтроль.

Процес створення та діяльності на підприємстві служби внутрішньогосподарського контролю здійснюється в 5 етапів (таблиця 1).

Таблиця 1 – Етапи створення та діяльності служби внутрішньогосподарського контролю на підприємстві (узагальнено за [3], [4], [5])

1. Дослідницький	Дослідження діяльності підприємства, виявлення всіх наявних порушень, причин їх виникнення, оцінка переваги і недоліків впровадження служби внутрішньогосподарського контролю та прийняття відповідного рішення щодо її організації.
2. Підготовчий	Пошук висококваліфікованого персоналу, матеріального забезпечення, відповідних приміщень та необхідних для створення служби контролю засобів.
3. Організаційний	Організація роботи служби внутрішнього контролю, створення відповідних положень її діяльності.
4. Здійснення контрольної діяльності	Проведення діяльності відповідно до встановлених обов’язків та планів перевірок.
5. Результативний	Складання звітів про проведені перевірки, виявлені порушення, пропозиції щодо удосконалення діяльності.

Наведена послідовність організації служби внутрішньогосподарського контролю на підприємстві може застосовуватись будь-якими підприємствами, що прагнуть удосконалити свою діяльність та розвиватися в майбутньому.

Однак, слід відмітити, що питання створення та організації діяльності внутрішньогосподарського контролю на підприємстві, в повній мірі, не регламентовано законодавством, що є одним з основних недоліків. У результаті внутрішньогосподарський контроль належить інтуїції та досвіду фахівців, які здійснюють контрольні функції на свій розсуд, адже

практично відсутні необхідні методичні вказівки щодо його здійснення, відсутній базовий закон, який би містив поняття пов'язані зі сферою організації та здійснення внутрішнього контролю, розподіляв завдання, функції та обов'язки контролюючих органів та керівництва, регулював відносини між суб'єктами та об'єктами контролю. У зв'язку з цим виникає потреба в удосконаленні нормативно-правової бази стосовно внутрішньогосподарського контролю, необхідності розробки та прийняття закону про внутрішній контроль, чітких встановлень меж відповідальності в законодавстві, розмежувань функцій ревізії та аудиту, розроблення на підприємствах стандартів внутрішнього контролю та аудиту.

Висновки. Отже, з метою удосконалення процесу організації внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах, доцільним є створення спеціального незалежного підрозділу у структурі підприємства – служби внутрішньогосподарського контролю, що дозволить проводити ефективний контроль, виявляти найбільш перспективні напрямки розвитку та надавати рекомендації стосовно покращення діяльності підприємства.

Список використаної літератури:

1. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія: підручник / Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Н.М. Малюга, Н.І.Петренко; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 544 с.
2. Булкот Г.В. Місце внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством / Г.В. Булкот // Збірник наукових праць Черкаського технологічного університету. – 2009. – № 24 – С. 68-73.
3. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління / Є.В.Калюга. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.

4. Коцупатрий М. Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки / М. Коцупатрий, У. Гуцаленко // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 433-436.

5. Максимова В.Ф. Загальний підхід до організації системи внутрішньогосподарського контролю / Бухгалтерський облік та господарський контроль. – Житомир: ЖІТІ, 2002. – № 19. – С. 174.

6. Мурашко В.М., Сторожук Т.М., Мурашко О.В. Контроль і ревізія фінансово-господарської діяльності: Навч. посіб. / За заг. ред. П.В. Мельника. – К.: ЦУЛ, 2003. – 311 с.

7. Мельник М. В. Контроль и ревизия: учеб. пособ. / Мельник М.В., Пантелеев А.С., Звездин А. Л.; за ред. проф. М.В. Мельник. – М.: ИД ФВК-ПРЕСС, 2003. – 520 с.

8. Пантелеев В.П. Концепція внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств: методологія, організація, розвиток: дис. д-ра. екон. наук: 08.00.09 / В.П. Пантелеев. – К. : Держ. акад. статистики та аудиту держкомстату України, 2009. – 422 с.

9. Пилипенко О.С. Методологічні підходи до формування ефективної системи контролю та оцінка її результативності / О.С. Пилипенко // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2010. – №1(9). – С. 260-265.

10. Сухарева Л. Внутренний финансовый контроль: история исследования, состояние и перспективы / Л. Сухарева, И.Н. Дмитренко, М.В. Борисенко // Вісник Львівської комерційної академії. Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – № 16. – С.84-91.

11. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія: підручник / Б. Ф. Усач. – К.: Знання, 2007. – 263 с.

12. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: [моногр.] / Н.Г. Виговська. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с.